

POSTANOWIENIE

25 lipca 2023 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Dariusz Zawistowski (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Roman Trzaskowski

SSN Agnieszka Piotrowska

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 25 lipca 2023 r. w Warszawie,
skargi kasacyjnej Skarbu Państwa-Prezydenta Miasta Białegostoku
od postanowienia Sądu Okręgowego w Białymstoku
z 23 września 2020 r., II Ca 379/20,
w sprawie z wniosku E.G.

z udziałem J.S., Skarbu Państwa-Prezydenta Miasta Białegostoku
i Gminy Białystok

o wznowienie postępowania w sprawie o stwierdzenie własności nieruchomości
opuszczonej zakończonej postanowieniem Sądu Powiatowego dla miasta
Białegostoku z dnia 9 marca 1959 r. Ns II 580/58,

1. oddała skargę kasacyjną

2. zasądza od Skarbu Państwa-Prezydenta Miasta Białegostoku na rzecz wnioskodawczyni kwotę 2700 zł (dwa tysiące siedemset) tytułem zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego.

UZASADNIENIE

Postanowieniem z dnia 18 grudnia 2019 r. Sąd Rejonowy w Białymstoku wznowił postępowanie w sprawie o sygn. akt Ns.II 580/58 Sądu Powiatowego dla miasta Białegostoku o stwierdzenie własności nieruchomości opuszczonej,

zakończone postanowieniem Sądu Powiatowego dla miasta Białegostoku z dnia 9 marca 1959 r., w zakresie udziału w 13/14 częściach nieruchomości położonej w B., oznaczonej obecnie jako działka [...]1 oraz działka [...]2 i zmienił wymienione powyżej postanowienie w ten sposób, że oddalił wniosek w zakresie dotyczącym udziału w wysokości 13/14 częściach opisanej powyżej nieruchomości.

Sąd Rejonowy ustalił, że w dniu 17 listopada 1958 r. Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w B., działając w imieniu i na rzecz Skarbu Państwa, złożyło do Sądu Powiatowego dla miasta Białegostoku w Białymstoku wniosek o stwierdzenie, że Skarb Państwa nabył na podstawie przepisów dekretu z 8 marca 1946 r. o majątkach opuszczonych i poniemieckich (Dz.U. Nr 13 poz. 87, dalej: dekret z 1946 r.) własność nieruchomości położonej w B. w granicach ulic C., N., P. i L. W toku tego postępowania nie został ustalony krąg uczestników postępowania. Dla nieznanych właścicieli nieruchomości ustanowiono kuratora, który uznał wniosek. Postanowieniem z dnia 9 marca 1959 r. Sąd Powiatowy dla miasta Białegostoku w Białymstoku uznał objęte wnioskiem nieruchomości za mienie opuszczone w rozumieniu art. 34 dekretu z 1946 r. i przyjął, że dla żadnej z nich nie była prowadzona księga wieczysta ani zbiór dokumentów. Po wydaniu tego postanowienia Wydział Finansowy Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej wystąpił z wnioskiem o urządzenie dla nieruchomości księgi wieczystej. Postanowieniem z dnia 15 kwietnia 1959 r. urządzono księgę wieczystą numer 2399, w której jako właściciela wpisano Skarb Państwa.

Sąd pierwszej instancji ustalił, że postępowanie w sprawie Ns.II 580/58 toczyło się niezależnie od wcześniej prowadzonego postępowania w sprawie II Co 100/47 przez Sąd Grodzki w Białymstoku, wszczętego z wniosku R.N., o wprowadzenie w posiadanie nieruchomości położonej przy ul. C. 6, wchodzącej w skład kompleksu nieruchomości objętych postanowieniem z dnia 9 marca 1959 r. W toku tego postępowania R.N. powołał się na zaświadczenie Wydziału Hipotecznego Sądu Okręgowego w Białymstoku z dnia 6 maja 1947 r., z którego wynikało, że dla tej nieruchomości była prowadzona księga hipoteczna o numerze (...), w której figurował jako właściciel, w udziale 13/14 części, A. K. vel. K. oraz w udziale 1/14 części, S.K.. W sprawie II Co 100/47 w oparciu o zeznania świadków ustalono, że A.K. był ojcem E.N. - matki R.N. A.K. i jego córka E.N. zginęli w b. getcie. Zgon

E.N. został ustalony także w toczącym się przed Sądem Grodzkim w Białymstoku, równoległym do postępowania w sprawie II Co 100/47, postępowaniu w sprawie Zg 138/47, wszczętym na skutek wniosku R.N. Sąd Grodzki w Białymstoku w dniu 9 maja 1947 r. wydał postanowienie, w którym stwierdził zgon E.N., córki A. – A. w dniu [...] 1942 r. w getcie w B. Postępowanie w sprawie II Co 100/47 zakończyło się postanowieniem z dnia 6 czerwca 1947 r., którym Sąd Grodzki w Białymstoku wprowadził R.N. w posiadanie nieruchomości do 13/14 części, opuszczonej przez jego dziadka A.K., położonej w B. przy ul. C., składającej się z placu oraz domu mieszkalnego dwupiętrowego. W uzasadnieniu tego orzeczenia Sąd wskazał, że R.N. udowodnił, iż właścicielem nieruchomości położonej przy ulicy C. był jego dziadek ze strony matki E.N. - A.K. Tytuł wykonawczy wydano R.N. w dniu 12 sierpnia 1947 r.. Protokołem z dnia 25 września 1947 r. Okręgowy Urząd Likwidacyjny w B. wprowadził R.N. w posiadanie udziału w wysokości 13/14 części nieruchomości położonej przy ulicy C.

Postępowanie w sprawie Ns. II 580/58 toczyło się niezależnie także od wcześniej wszczętego postępowania administracyjnego. Decyzją z dnia 26 stycznia 1950 r. Wojewoda B. wszczął postępowanie wywłaszczeniowe odnośnie nieruchomości położonej przy ul. C. Wskazał, że nieruchomość stanowi własność R.N.. Wywłaszczenie miało polegać na odjęciu prawa własności z dniem 9 maja 1945 r. na rzecz Skarbu Państwa - Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego. Wojewoda B. wniósł także o wpisanie w księdze wieczystej prowadzonej dla tej nieruchomości ostrzeżenia o wszczęciu postępowania wywłaszczeniowego, ewentualnie - w braku księgi wieczystej - założenie zbioru dokumentów i wpisanie w nim stosownego ostrzeżenia. Na skutek tego wniosku, postanowieniem z dnia 30 stycznia 1950 r., Sąd Grodzki w Białymstoku stwierdził, że dla nieruchomości położonej przy ulicy C. nie jest prowadzona księga wieczysta i orzekł o założeniu dla niej zbioru dokumentów numer [...], wpisując w nim jako właściciela R.N.. Równocześnie wpisał w tym zbiorze wzmiankę o wszczętym postępowaniu wywłaszczeniowym. O założonym zbiorze dokumentów R.N. został zawiadomiony przez Sąd Grodzki w Białymstoku. Na podstawie orzeczenia Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej z dnia 9 lipca 1952 r. wywłaszczono nieruchomość przy ulicy C., składającą się z placu o powierzchni 937 m² oraz budynku

mieszkalnego murowanego dwupiętrowego, posiadającą założony zbiór dokumentów w Sądzie Grodzkim w Białymstoku numer [...], stanowiącą własność R.N. - na podstawie przepisów Rozporządzenia Prezydenta RP z 24 września 1936 r. o postępowaniu wywłaszczeniowym w związku z przepisami dekretu z 7 kwietnia 1948 r. o wywłaszczeniu majątków zajętych na cele użyteczności publicznej w okresie wojny 1939-1945 r. W uzasadnieniu tego orzeczenia stwierdzono, że nieruchomość została zajęta przez jednostkę wojskową Korpusu Bezpieczeństwa Wewnętrznego w dniu 2 maja 1945 r. Treść decyzji z dnia 9 lipca 1952 r. została ujawniona dopiero w toku postępowania przed Sądem pierwszej instancji. Nie było o niej wzmianki ani w księdze wieczystej urządzonej na podstawie orzeczenia ze sprawy Ns.II 580/18 ani też w zbiorze dokumentów numer [...].

Sąd Rejonowy stwierdził, że E.G. i J.S. są dziećmi R.N., który zmarł [...] 2000 r. Postanowieniem z dnia 2 czerwca 2017 r. Sąd Rejonowy w Białymstoku stwierdził, że spadek po R.N. nabyli: J.S. i E.G. - po 1/2 części. J.S. wystąpił w 2012 r. o wznowienie postępowania w sprawie Ns.II 580/58, jednak z przyczyn formalnych została ona zwrócona zarządzeniem, które uprawomocniło się dnia 24 października 2012 r. Sąd Rejonowy powołując się na art. 33 ust. 3 dekretu z 1946 r., określający tryb nabycia własności w następstwie przywrócenia posiadania, stwierdził, że R.N. nie wystąpił po dniu 12 sierpnia 1947 r. do Sądu Grodzkiego w Białymstoku z wnioskiem o stwierdzenie nabycia tytułu własności.

Sąd pierwszej instancji w oparciu o dokonane ustalenia uznał, że skarga o wznowienie postępowania złożona przez E.G. była dopuszczalna, oparta na ustawowej podstawie i została wniesiona z zachowaniem terminu wskazanego w art. 407 i 408 k.p.c., którego bieg rozpoczął się dla E.G. nie wcześniej, niż w dniu 25 lipca 2013 r., kiedy mogła zapoznać się z aktami sprawy Ns.II 580/58, w tym z treścią wydanego w tej sprawie orzeczenia z dnia 9 marca 1959 r. Sąd Rejonowy stwierdził jednocześnie, że nie było dowodów na to, aby R.N. kiedykolwiek dowiedział się o orzeczeniu wydanym w sprawie Ns.II 580/58 oraz aby skarżąca E.G. dowiedziała się o nim przed dniem 25 lipca 2013 r..

Sąd Rejonowy ocenił, że w postępowaniu w sprawie Ns.II 580/58 doszło do naruszenia prawa R.N. do działania w tej sprawie zgodnie z art. 13 § 2 dekretu z

18 lipca 1945 r. - Kodeks postępowania niespornego, gdyż R.N., podobnie jak i inni ewentualni zainteresowani, nie został wezwany do udziału w sprawie, w sytuacji, gdy dokumenty dotyczące spornej nieruchomości stanowiły jednoznaczną podstawę dla ustalenia interesu prawnego R.N. i wezwania go do udziału w sprawie Ns.II 580/58.

Sąd pierwszej instancji uznał ponadto, że skarżąca wykazała interes prawny, o którym mowa w art. 524 § 1 k.p.c., tzn. wykazała zarówno tytuł prawny R.N. do udziału w wysokości 13/14 części przedmiotowej nieruchomości oraz następstwo prawne po nim. Uczestnicy postępowania wprawdzie słusznie wskazali, iż nie ma bezpośrednich dowodów świadczących o przysługującym R.N. tytule własności do przedmiotowej nieruchomości, jednak fakt ten można wywieść z dowodów pośrednich o wysokiej mocy dowodowej i wiarygodności. Przede wszystkim w aktach sprawy II Co 100/47 znajduje się zaświadczenie wydane przez Sędziego Wydziału Hipotecznego Sądu Okręgowego w Białymstoku z 6 maja 1947 r., potwierdzające, że dla nieruchomości przy ulicy C. była prowadzona księga hipoteczna o nr [...], która została częściowo zniszczona. W księdze tej jako właściciel figurował A.K. vel. K. w 13/14 częściach oraz S.K. w udziale 1/14 części. Z relacji świadków wysłuchanych w sprawie II Co 100/47 Sądu Grodzkiego w Białymstoku, ale też w sprawie Zg 138/47, wynikało natomiast, że A.K. był dziadkiem R.N. ze strony matki E.N., A.K., i E.N., a także wszyscy ich krewni, zginęli w getcie białostockim w okresie II Wojny Światowej. Fakt śmierci matki R.N. w [...] getcie w dniu 10 sierpnia 1942 r. został dodatkowo potwierdzony przez Sąd Grodzki w Białymstoku postanowieniem z 9 maja 1947 r., wydanym w sprawie II Co 100/47. Następstwo prawne po R.N. zostało z kolei w sposób niebudzący wątpliwości stwierdzone w toczącej się przed Sądem Rejonowym w Białymstoku sprawie II Ns 2721/15, zakończonej prawomocnym postanowieniem z 2 czerwca 2017 r., stwierdzającym, że spadek po R.N. nabyli E.G. i J.S. w udziałach po 1/2 części.

Sąd Rejonowy uznał, że Sąd Powiatowy dla miasta Białegostoku w Białymstoku błędnie uwzględnił wniosek Wydziału Finansowego Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w B., a majątek położony przy ul. C. w B. w dacie rozstrzygnięcia wydanego w sprawie Ns.II 580/58 (tj. w dniu 9 marca 1959 r.) nie

miał statusu majątku opuszczonego w rozumieniu dekretu z 1946 r. i wniosek ten podlegał oddaleniu. Orzeczenie z dnia 9 lipca 1952 r. Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w B. o wyłączeniu nieruchomości położonej w B. przy ul. C. nie miało decydującego znaczenia dla rozstrzygnięcia w sprawie, co stanowiło podstawę do oddalenia wniosku o zawieszenie postępowania do czasu zakończenia postępowania administracyjnego w przedmiocie stwierdzenia jego nieważności.

Sąd Rejonowy w oparciu o opinię biegłego sądowego geodety Z.N. ustalił, że objęta skargą o wznowienie postępowania nieruchomość pokrywa się z obszarem działek oznaczonych obecnie numerami geodezyjnymi [...]1 o powierzchni 0,0254 ha oraz [...]2 o powierzchni 0,0183 ha, powstałych na skutek podziału działki o numerze geodezyjnym [...] o powierzchni 0,0437 ha.

Z tych względów Sąd Rejonowy orzekł o wznowieniu postępowania i oddalił wniosek o stwierdzenie nabycia nieruchomości przez Skarb Państwa

Apelacja uczestnika postępowania Skarbu Państwa - Prezydenta Miasta B. została oddalona przez Sąd Okręgowy w Białymstoku postanowieniem z dnia 23 września 2020 r. W ocenie Sądu Okręgowego Sąd pierwszej instancji poczynił prawidłowe ustalenia faktyczne, które Sąd drugiej instancji podzielił i przyjął za własne. Sąd Rejonowy prawidłowo ustalił również, że skarga o wznowienie postępowania wniesiona przez E.G. została wniesiona w ustawowym terminie oraz że została oparta na ustawowej podstawie wznowienia. Sąd Okręgowy podkreślił, że apelacja koncentrowała się na twierdzeniu, że skarżąca nie wykazała istnienia interesu prawnego we wniesieniu skargi o wznowienie postępowania. Zdaniem apelującego E.G. nie wykazała, że jest spadkobiercą właściciela nieruchomości, a w istocie nie wykazała aby jej poprzednik prawny R.N. legitymował się tytułem własności do nieruchomości.

Zdaniem Sądu drugiej instancji w toku postępowania przed Sądem pierwszej instancji wnioskodawczyni istotnie nie przedstawiła formalnego tytułu własności stwierdzającego, że R.N. służy prawo własności nieruchomości. W sprawie ze skargi o wznowienie postępowania nie jest jednak konieczne przedstawienie takiego tytułu własności do nieruchomości dla wykazania istnienia

interesu prawnego we wznowieniu postępowania. Ocena Sądu Rejonowego, że tytuł własności R.N. można wywieść z dowodów pośrednich o wysokiej mocy dowodowej i wiarygodności była uzasadniona. Sąd Rejonowy wskazał, że ustaleń faktycznych dokonał przede wszystkim w oparciu o zaświadczenie wydane przez Sędziego Wydziału Hipotecznego Sądu Okręgowego w Białymstoku z dnia 6 maja 1947 r., potwierdzające, że dla nieruchomości przy ul. C. była prowadzona księga hipoteczna o nr [...], która została częściowo zniszczona, zaś w księdze tej jako właściciel figurował A.K. vel. K. w 13/14 częściach oraz S.K. w udziale 1/14 części. Ponadto z dokumentów z akt spraw Sądu Grodzkiego w Białymstoku II Co 100/47 i Zg 138/47 wynikało, że A.K. był dziadkiem R.N. ze strony matki E.N.. Zarówno A. – A.K., jak i E.N., a także wszyscy ich krewni zginęli w białostockim getcie w czasie II Wojny Światowej. Śmierć matki R.N. w białostockim getcie w dniu [...] 1942 r. została potwierdzona przez Sąd Grodzki w Białymstoku postanowieniem z dnia 9 maja 1947 r. wydanym w sprawie II Co 100/47, a następstwo prawne po R.N. zostało stwierdzone postanowieniem Sądu Rejonowego w Białymstoku z dnia 2 czerwca 2017 r.

Sąd Okręgowy stwierdził, że stanowisko to wzmacnia treść art. 33 dekretu z 1946 r., zgodnie z którym osoby, którym przywrócono posiadanie, nabywają tytuł własności przez przedawnienie (zasiedzenie) 10-letnie, jeżeli poprzednio już tego tytułu do majątku nie posiadały lub następnie go nie nabyły. Postanowieniem Sądu Grodzkiego w Białymstoku z dnia 6 czerwca 1947 r. w sprawie II Co 100/47 orzeczono o wprowadzeniu R.N. w posiadanie nieruchomości do 13/14 części opuszczonej przez jego dziadka A.K., położonej w B. przy ulicy C., składającej się z placu oraz domu mieszkalnego. Orzeczenie to zostało wykonane protokołem Okręgowego Urzędu Likwidacyjnego w B. z dnia 25 września 1947 r..

Z tych względów zasadne było uznanie istnienia po stronie E.G. interesu prawnego w rozumieniu art. 524 § 2 k.p.c. w żądaniu wznowienia postępowania prowadzonego przed Sądem Powiatowym dla miasta Białegostoku w Białymstoku pod sygnaturą Ns.II 580/58, zakończonego prawomocnym postanowieniem z dnia 9 marca 1959 r., co uzasadniało uznanie apelacji uczestnika postępowania za niezasadną.

Postanowienie Sądu Okręgowego w Białymstoku zaskarżył skargą kasacyjną uczestnik postępowania Skarb Państwa - Prezydent Miasta B. Zarzucił naruszenie przepisów postępowania, art. 524 § 2 w zw. z art. 244 § 1 i art. 13 § 2 k.p.c., art. 524 § 2 w zw. z art. 365 § 1 i art. 13 § 2 k.p.c., art. 524 § 2 w zw. z art. 177 § 1 pkt 3 i art. 13 § 2 k.p.c. oraz w zw. z art. 16 § 1 k.p.a. Skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego postanowienia i przekazanie sprawy Sądowi Okręgowemu do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna uczestnika Skarbu Państwa – Prezydenta Miasta B. została oparta wyłącznie o zarzuty naruszenia przepisów postępowania. Skarżący w skardze kasacyjnej nie kwestionował rozstrzygnięcia Sądu drugiej instancji w zakresie dotyczącym stwierdzenia istnienia ustawowej podstawy wznowienia postępowania zakończonego postanowieniem Sądu Powiatowego w Białymstoku z dnia 9 marca 1959 r., wydanego w sprawie o sygn. akt Ns II 580/58 oraz zachowania terminu do wniesienia skargi o wznowienie postępowania.

Sąd Okręgowy oddalił apelację Skarbu Państwa – Prezydenta Miasta B. dzieląc w całości ustalenia faktyczne Sądu Pierwszej instancji. W sprawach o wznowienie postępowania stosuje się odpowiednio przepisy regulujące postępowanie dowodowe w postępowaniu rozpoznawczym. Brak jest zatem regulacji odrębnej ograniczającej możliwość wykazywania okoliczności faktycznych istotnych dla rozpoznania sprawy, w tym stanu prawnego nieruchomości stanowiącej przedmiot postępowania, wyłącznie poprzez dowód z określonego rodzaju dokumentów obrazujących stan własności nieruchomości. Z tego względu bezzasadny był zarzut naruszenia art. 524 § 2 k.p.c. w zw. z art. 244 § 1 i art. 13 § 2 k.p.c. w wyniku ustalenia przez sąd uprawnień majątkowych przysługujących poprzednikowi prawnemu wnioskodawczyni R.N. na podstawie „dowodów pośrednich”. Formułując ten zarzut skarżący pominął w istocie skutki wynikające z ustalonych w sprawie okoliczności faktycznych, wskazujących, że część dokumentów dotyczących nieruchomości będącej przedmiotem postanowienia Sądu Powiatowego w Białymstoku z dnia 9 marca 1959 r. została zniszczona w czasie wojny. Ograniczyło to faktycznie zakres możliwych do przeprowadzenia

dowodów. W toku postępowań prowadzonych w 1947 r. przed Sądem Grodzkim w Białymstoku ustalono jednak, że właścicielem udziału we własności nieruchomości w wysokości 13/14 był A. K. vel. K., który zginął w getcie w B., podobnie jak jego córka E.N., matka R.N.. W oparciu o te ustalenia Sąd Grodzki w Białymstoku wydał postanowienie o wprowadzeniu R.N. w posiadanie nieruchomości co do 13/14 części. Powyższe postanowienie zostało wykonane w dniu 25 września 1947 r. Także w postępowaniu o wywłaszczenie nieruchomości Sąd Grodzki w Białymstoku w postanowieniu z dnia 30 stycznia 1950 r. orzekł o założeniu dla nieruchomości zbioru dokumentów i dokonał w nich wpisu jako właściciela R.N..

Stwierdzenie przez Sąd, że wnioskodawczyni wykazała, iż R.N. był współwłaścicielem nieruchomości w wysokości 13/14 stanowiło podstawę do dokonania ustaleń faktycznych w tym zakresie, którymi Sąd Najwyższy jest związany w postępowaniu kasacyjnym (art. 398¹³ § 2 k.p.c.). W toku postępowania ustalono również, że wnioskodawczyni E.G. i uczestnik J.S. są spadkobiercami R.N. w udziałach po ½ części. Sąd Okręgowy ocenił prawidłowo, że wnioskodawczyni wykazując tytuł prawny R.N. do nieruchomości oraz następstwo prawne po R.N. miała interes prawny by domagać się wznowienia postępowania zakończonych postanowieniem z dnia 9 marca 1959 r., gdyż jego treść, stwierdzająca nabycie własności nieruchomości przez Skarb Państwa, narusza jej prawa w rozumieniu art. 524 § 2 k.p.c. Z tego względu nieuzasadniony był również zarzut naruszenia art. 524 § 2 k.p.c. w zw. z art. 365 § 1 i art. 13 § 2 k.p.c.

Bezzasadny był także zarzut naruszenia art. 524 § 2 k.p.c. w zw. z art. 177 § 1 pkt 3, art. 13 § 2 k.p.c. i art. 16 § 1 k.p.a. przez błędne przyjęcie, że interes prawny wnioskodawczyni we wznowieniu postępowania „aktualizuje się bez uprzedniego wyeliminowania z obrotu prawnego” orzeczenia o wywłaszczeniu nieruchomości. Ustalenie, że przed wydaniem postanowienia zaskarżonego skargą o wznowienie postępowania zostało w dniu 9 lipca 1952 r. wydane orzeczenie Prezydium Wojewódzkiej rady Narodowej w B. o wywłaszczeniu nieruchomości nie pozbawia wnioskodawczyni interesu prawnego przejawiającego się w możliwości uzyskania orzeczenia sądowego stwierdzającego bezzasadność uzyskania przez Skarb Państwa tytułu prawnego do nieruchomości stanowiącej własność jej spadkodawcy. Dążenie wnioskodawczyni do odzyskania praw do nieruchomości

naruszonych przez wydanie wadliwych orzeczeń, zarówno w postępowaniu sądowym, jak i postępowaniu administracyjnym, przesądza o istnieniu interesu prawnego w pozbawieniu mocy każdego z tych orzeczeń, niezależnie od kolejności ich zaskarżenia.

Z tych względów skarga kasacyjna była pozbawiona uzasadnionych podstaw i podlegała oddaleniu na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c.

sp

[ms]